

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ВИКОНАВЧОГО ОРГАНУ КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
(КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ)
КИЇВСЬКЕ ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ВІДДІЛЕННЯ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК
УКРАЇНИ
КОМУНАЛЬНИЙ ПОЗАШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКА МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ»

Відділення Наук про Землю
Секція Географія та ландшафтознавство

ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ КИЇВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ

Роботу виконав:

Карпізенков Євгеній Юрійович, учень 11
класу Українського Гуманітарного Ліцею
КНУ ім. Тараса Шевченка

Науковий керівник: Савчук Іван
Григорович, завідувач відділення наук про
Землю КПНЗ «КМАН учнівської молоді»,
кандидат географічних наук

Педагогічний керівник: Бусол Лілія
Миколаївна, вчитель географії Українського
гуманітарного ліцею КНУ ім. Тараса
Шевченка

Київ – 2022

АНОТАЦІЯ

ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Карпізенков Євгеній Юрійович, Київське територіальне відділення Малої академії наук України, Комунальний позашкільний навчальний заклад «Київська мала академія наук учнівської молоді», Український Гуманітарний Ліцей КНУ ім. Тараса Шевченка, 11 клас, м. Київ

Науковий керівник: Савчук Іван Григорович, завідувач відділення наук про Землю КПНЗ «КМАН учнівської молоді», кандидат географічних наук

Виходячи з того, що востаннє систему освіти України досліджували у 2005 р., наш суспільно-географічний аналіз територіальної організації системи середньої освіти Київської області у післяреформених умовах є актуальним та має виразне практичне спрямування. Було виділено елементи територіальної структури цієї системи та укладено дві карти територіальної організації системи середньої освіти столичного регіону України.

Мета роботи – дослідити територіальну організацію середньої освіти Київської області. Завданнями є виявлення основних елементів структура територіальної організації середньої освіти в Київській області в умовах реформування освіти України та укладання відповідних тематичних карт.

Ми пропонуємо звернути увагу на важливість проведення реформи в більш віддалених від столиці громадах, бо розвиток середньої освіти в цих ОТГ має низку проблем, вирішення яких напряму залежить від змін в територіальній організації навчальних закладів столичного регіону.

Висновки та отримані результати. Територіальна організація закладів середньої освіти Київської області зазнала суттєвих змін, зумовлених реформуванням органів державного управління. Закриття і перепрофілювання малокомплектних закладів освіти потребують головним чином Ставищенська, Таращанська, Яготинська, Поліська ОТГ. Перепрофілювання закладів освіти потребують усі ОТГ, розташовані на лівому березі, а також Сквирська, Поліська, Іванківська, Тетіївська, Ставищенська, Сквирська, Володарська громади.

Ключові слова: територіальна організація, Київська область, система середньої освіти, ОТГ, реформа освіти, географія освіти.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. Територіальна організація системи середньої освіти в умовах реформування.....	6
1.1. Територіальна організація системи середньої освіти: основні поняття....	6
1.2. Сучасна реформа системи освіти в Україні.....	8
1.3. Суспільно-географічні методи дослідження територіальної організації..	11
Висновки до 1 розділу.....	13
РОЗДІЛ 2. Розвиток системи середньої освіти Київської області.....	14
2.1. Територіальна організація середньої освіти Київської області у 1960-і – 1980-і роки.....	14
2.2. Сучасна територіальна організація системи середньої освіти Київської області.....	18
Висновки до 2 розділу.....	22
ВИСНОВКИ.....	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	24
ДОДАТКИ.....	28

ВСТУП

Актуальність. Освіта є важливим чинником життєдіяльності суспільства у всіх його сферах: політичній, економічній, науковій та культурній. Вона грає вирішальну роль у розвитку будь-якої держави, особливо в період активного наукового розвитку. Саме якісна освіта є підґрунтям для достойної конкуренції на світовому ринку праці. Через це неминуче виникає потреба в ефективній територіальній організації закладів освіти в Україні. Проблема утворення територіальних відмінностей у доступності освіти безпосередньо впливає на якість освіти і, як наслідок, рівень життя громадян. В останнє питанням територіальної організації системи освіти України займалась Т.Ю. Мельниченко, але її робота була виконана у 2005 р. та відображала стан розвитку системи середньої освіти до сучасної реформи. Також в атласі [2] було укладено першу карту системи середньої освіти у радянський період. За роки незалежності України картографічне відображення системи освіти на регіональному рівні представлено в атласі, розробленому І.Г. Савчуком [1]. Тому наше дослідження є першим, в якому розглядається сучасна пореформена територіальна організація системи середньої освіти регіону, з позицій суспільної географії.

Мета роботи: виявити закономірності територіальної організації освіти та шляхи її оптимізації.

Завдання:

- Удосконалити поняттєво-термінологічний апарат географії системи;
- Розробити методикау вивчення закономірностей територіальної організації освіти;
- Обґрунтувати заходи щодо оптимізації цієї системи.

Об'єкт дослідження – територіальна організація середньої освіти в Київській області.

Предмет дослідження – особливості функціонування у пореформений період системи середньої освіти (на прикладі Київської області).

Методи дослідження. Основою дослідження є загальнонаукові методи: описовий, формальної логіки, аналізу і синтезу. Серед міждисциплінарних методів було використано математико-статистичний апарат для виявлення головних тенденції у структурі територіальної організації системи середньої освіти Київської області за різні роки. Графічний метод застосовано для побудови серій рисунків, на яких розкрито територіальні зміни розташування промислових підприємств. Основними методами дослідження були географічні: описова-географічний і тематичного картографування, на яких розкрито територіальну організацію системи середньої освіти столичного регіону України у 1970/71 і 2021/22 навчальному роках.

Джерельна база дослідження. Основу дослідження становлять дані, які були отриманні в результаті аналізу телефонних довідників за різні роки та спеціалізованих сайтах.

Наукова новизна дослідження полягає у виявленні головних закономірностей територіальної організації системи середньої освіти регіону.

Практичне значення роботи. Обґрунтовано заходи щодо оптимізації територіальної організації системи освіти.

Особистий внесок. Дослідження проведене особисто, тому запропоновані методичні підходи, рекомендації та висновки, які виносяться на захист, є самостійним внеском автора у дослідженні територіальної організації системи середньої освіти Київської області. Основні положення роботи доповідалися на засіданнях секції географії та ландшафтознавства відділення наук про Землю Київського відділення МАН України у 2021 р.

Структура і обсяг роботи. Робота складається з вступу, двох розділів, висновків та двох додатків. У роботі 3 таблиць і 6 рисунків. Список використаних джерел становить 65 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

Територіальна організація системи середньої освіти в умовах реформування

1.1. Територіальна організація системи середньої освіти: основні поняття

Територіальна організація є основним поняттям провідної у вітчизняній суспільній географії науковій школі академіків Паламарчука – Олійника [42]. Спираючись на його визначення, наведене в онлайн-словнику [44] та виходячи з напрацювань Т.Ю. Мельниченко [8] пропонуємо власне визначення територіальної організації системи середньої освіти:

Територіальна система, що включає до свого складу пункти, центри, вузли, кущі і райони освітньої діяльності у сфері середньої освіти.

Відповідно до сучасного розуміння цих елементів територіальної організації наведемо їх визначення, що спирається на напрацювання наукової школи академіків Паламарчука – Олійника [42]. Під пунктом надання освітніх послуг у сфері середньої освіти ми розуміємо населений пункт, в якому існує лише один відповідний заклад (рис. 1.1). Відповідно центр – це населений пункт, в якому є два і більше таких закладів освіти. Вузол середньої освіти – це населений пункт, в якому діє кілька закладів з надання освітніх послуг та знаходиться орган управління ними та іншими освітніми закладами у межах ОТГ. До складу куща входить кілька пунктів і центрів, що підпорядковані органу управління середньої освіти, який знаходиться у вузлі (див. рис. 1.1). Районом освітньої діяльності у сфері середньої освіти є сукупність вузлів, центрів, пунктів, що підпорядковані органу управління середньої освіти, який керує закладами освіти у межах адміністративно-територіального району. Їх поєднання утворює елементи територіальної організації освіти регіону (див. рис. 1.1). Їх аналіз з позицій суспільної географії лежить в основі географії освіти як окремого напрямку цієї науки.

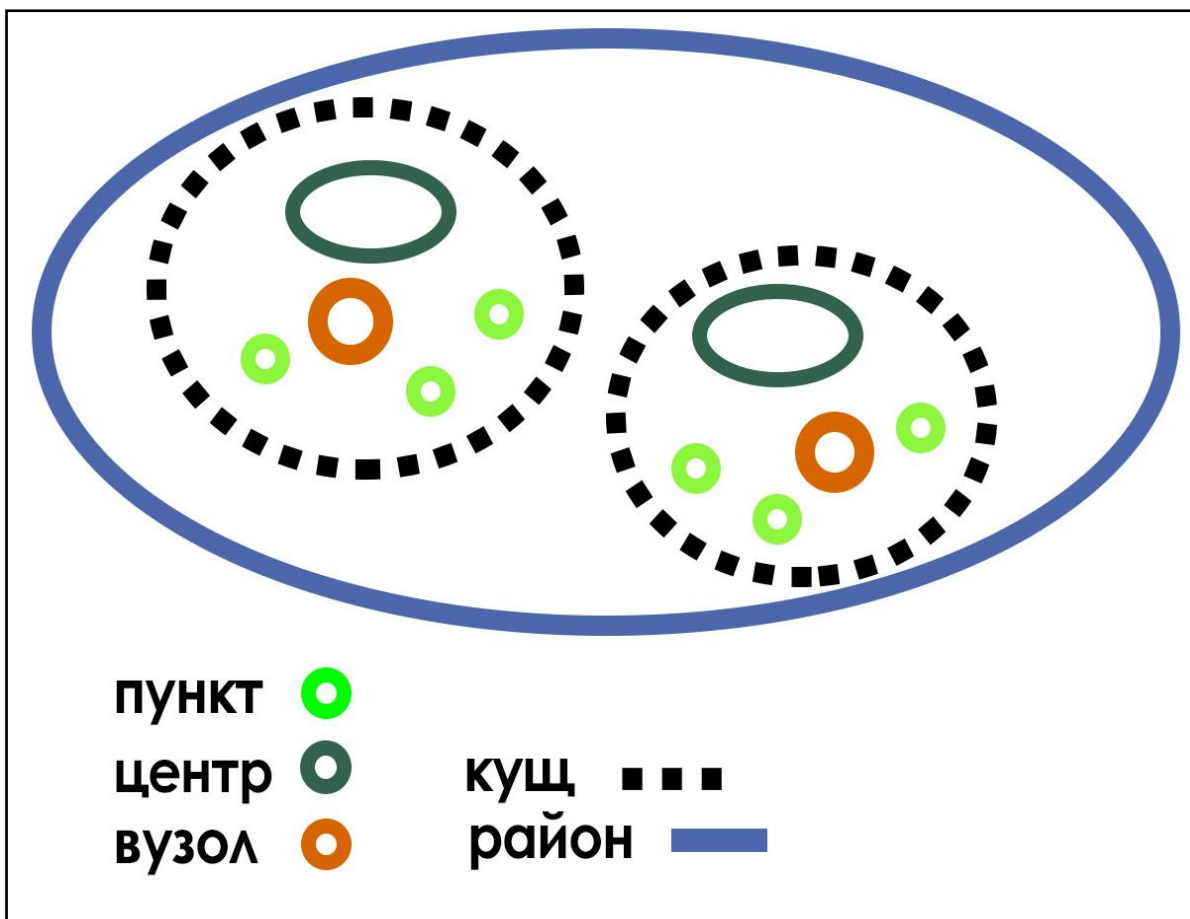

Рис. 1.1. Елементи територіальної організації освіти

Складено автором на основі опрацювання [42]

Органи управління району знаходяться у районному адміністративному центрі, який за звичай має найскладнішу територіальну структуру, адже у ньому знаходяться кілька закладів середньої освіти різного типу, а також орган управління ОТГ і районна державна адміністрація, у складі якої є структурний підрозділ освіти, що підпорядкований департаменту освіти Київської обласної державної адміністрації. Таким чином система середньої освіти столичного регіону, як і будь якого іншого регіону України, є керованою структурою, що складається з різних елементів, які діють у загальнодержавному правовому полі. Система середньої освіти України за останні роки зазнала суттєвих змін не лише якісних параметрів надання відповідних послуг, а й територіальної реорганізації. Ці зміни зумовлені інтеграцією національної системи освіти у загальноєвропейську систему надання освітніх послуг.

1.2. Сучасна реформа системи освіти в Україні

Освіта є вкрай важливою сферою життя людини, адже має безпосередній вплив на інші сфери життя і відіграє вирішальну роль у розвитку як окремої особистості, так і суспільства в цілому.

У Законі України «Про освіту» обґрунтовано сутність поняття «Освіта» із урахуванням багатозначності і багатофункціональності цього терміну. В даному документі за мету освіти поставлено «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [6]

Оскільки поняття «освіта» охоплює різні сфери життя людини (економічну, духовну, соціальну тощо), зміст цього поняття варіюється залежно від мети дослідження. Географічний аспект системи освіти України був докладно розглянутий Т.Ю. Мельниченко, яка його аналізувала напередодні запровадження сучасної реформи [8]. Тому її розробки мають наразі лише теоретичну цінність, адже сучасна територіальна організація системи середньої освіти докорінно змінилась з того часу. Це обумовлює новизну нашої роботи у теоретико-методологічному і практичному плані.

Організація освіти є надзвичайно важливим фактором економічного й культурного розвитку регіону, тому що відповідає за формування людського ресурсу в регіоні. Стан освітньої системи регіону неминуче впливає на інші сфери суспільного життя, зокрема культурну, соціальну й професійну(робочу). З огляду на це, якість освіти має ключове значення, коли йдеться про рівень життя населення і, як наслідок, перспективи розвитку регіону.

Оскільки Україна має велику багаторівневу систему освіти (рис. 1.2), вона потребує ефективної територіальної організації задля задоволення потреб

суспільства і формування умов, за яких освіта є доступною для людей незалежно від їх соціального становища, стану здоров'я або географічного положення.

Суспільно-географічне дослідження територіальної організації освіти передбачає дослідження територіальних відмін забезпечення населення освітніми послугами, вплив різних чинників (економічного, демографічного) на просторову організацію освіти в регіоні, а також комплексний аналіз розвитку освітньої системи як складової розвитку регіону.

Система загальної середньої освіти в Україні складається із змісту повної загальної середньої освіти на кожному її рівні (див. рис. 1.2), мережі закладів освіти, учасників освітнього процесу, кадрового, фінансового, науково-методичного, ресурсного та нормативно-правового забезпечення освітньої та управлінської діяльності у сфері загальної середньої освіти [5].

Очевидно, що сьогодні українська освіта не відповідає ані сучасним запитам з боку особистості та суспільства, ані потребам економіки, ані світовим тенденціям. Саме тому здійснюється системна трансформація сфери для забезпечення нової якості освіти на всіх рівнях: від дошкільної освіти – до вищої освіти та освіти дорослих [43].

Для розуміння змін у системі освіти в Київській області нами було створено рис. 1.2, на якій показано систему освіти в радянський період, період Незалежності (перехідний етап для системи освіти), і структуру, що почне діяти з 2024 р. відповідно до освітніх реформ.

Повна загальна середня освіта в Україні після проведення реформи здобувається на таких рівнях (див. рис. 1.2):

- Початкова (4 роки);
- Базова середня освіта (5 років);
- Профільна середня освіта (3 роки).

За чинним Законом про повну загальну середню освіту, здобуття повної загальної середньої освіти на певному рівні забезпечують [3]:

- початкова школа, що забезпечує здобуття початкової освіти;

- гімназія, що забезпечує здобуття базової середньої освіти;
- ліцей, що забезпечує здобуття профільної середньої освіти.

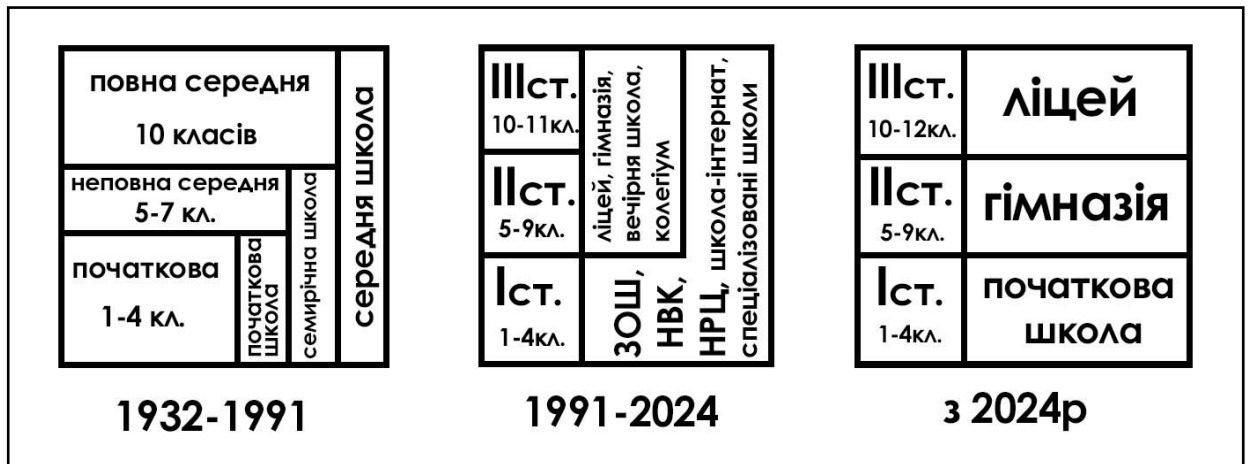

Рис. 1.2. Зміна структури середньої освіти на території Київської області

Складено автором за Додатком А.

Реформа покликана змінити систему освіти, яка залишилась у спадок після СРСР. Для порівняння, система середньої загальної освіти СРСР в 1970|71 н. р. складалася з трьох типів шкіл (див. рис. 1.2):

- Початкова (1-4 класи) – забезпечувалася початковими школами;
- Неповна середня (1-7 класи) – забезпечувалася восьмирічними/семирічними школами;
- Середня (10 класів) – забезпечувалася середніми школами.

Головною особливістю радянської системи освіти була велика кількість шкіл і наявність їх майже в кожному населеному пункті, у т. ч. селах, що не мали достатньо коштів на забезпечення школи обладнанням і задоволення освітніх потреб учнів. Така особливість територіальної організації пояснюється соціалістичною ідеєю рівності і політикою СРСР щодо необхідності отримання середньої освіти всіма громадянами держави. Проте така особливість територіальної організації закладів освіти мала негативні наслідки, зокрема те, що багато шкіл були некомпетентними, не мали достатньо вчителів і обладнання для надання якісної освіти.

Одною з задач сучасного реформування системи освіти в Україні є позбавлення малокомпетентних закладів освіти і оптимізація територіальної структури закладів освіти шляхом створення мережі опорних закладів освіти.

1.3. Суспільно-географічні методи дослідження територіальної організації

Спираючись на теоретико-методичні засади географічних досліджень територіальної організації наукової школи академіків Паламарчука – Олійника, вважаємо за доцільне, під час дослідження пореформеної системи середньої освіти Київської області, запропонувати власну методику – аналіз розміщення елементів територіальної структури за допомогою укладених автором карт у відібрані роки з метою виявлення закономірностей, які існували до і після сучасної реформи системи освіти в Україні.

Насамперед, необхідно чітко визначити навчальні роки, для яких слід укласти карти територіальної організації. Для цього було проаналізовано два етапи та відібрано репрезентативні роки:

- 1970/71 навчальний рік – найбільший кількісний розвиток системи освіти у Київській області за весь час її існування;
- 2021/22 навчальний рік – пореформена система сучасної середньої освіти Київської області.

Для формування бази даних дослідження було використано офіційні відкриті дані, зібрані у [9-41, 45-65]. База даних складалась з серії таблиць, в яких подана суспільно-географічна характеристика всіх середніх навчальних закладів, що діяли на відповідний рік: назва закладу; населений пункт і адміністративно-територіальний район, де він розташовується; тип навчального закладу. Методичною основою цього етапу дослідження є методи формальної логіки.

На наступному етапі було проаналізовано дані отримані під час попереднього етапу. Підсумком стало створення серії таблиць, в яких подано територіальну структуру системи середньої освіти Київської області.

Далі, користуючись все тим ж таблицями, нами було укладена серія карт «Територіальна організація системи середньої освіти Київської області» на базі ГІС картографування (тематичні шари Google My Maps). В основі картосхем автора покладено картографічні напрацювання І.Г. Савчука [1]. Вона включає у себе карти на яких показано розміщення закладів середньої освіти Київської області за 1970/71 навчальний рік і 2021/22 навчальний рік. Для цього було розроблено структуру цих карт, сформульовану з позиції тематичного картографування: створено легенду до карт, визначено їх масштаб; проведено відбір об'єктів загально географічного навантаження. Головною метою створення серії карт стало розкриття просторових змін у розміщенні первинних елементів територіальної організації системи середньої освіти Київської області.

На останньому етапі дослідження на підставі проведеного аналізу, нами було порівняно зміни у територіальному (по картах) і у видовому (за таблицями) розрізах. Визначаємо, які зміни відбулися у різні роки. Встановлюємо тренд розвитку, що дозволяє обґрунтувати пропозиції щодо оптимізації системи середньої освіти столичної області України.

ВИСНОВКИ до 1 розділу

Проведений аналіз сучасних теоретико-методичних засад вітчизняної суспільної географії дозволив встановити, що у провідній науковій школі академіків Паламарчука – Олійника поняття територіальна організація є основним. Виходячи з того, що востаннє систему освіти України досліджували у 2005 р., наш суспільно-географічний аналіз територіальної організації системи середньої освіти Київської області у післяреформених умовах є актуальним та має виразне практичне спрямування.

В основі дослідження покладено авторське розуміння територіальної організації системи середньої освіти, як територіальної системи, що включає до свого складу пункти, центри, вузли, кущі, вузли і райони освітньої діяльності у сфері середньої освіти. Для їх виділення нами запропоновано методику, яка спирається насамперед на застосування таких конкретно-географічних методів дослідження як картографічний та порівняльно-географічного аналізу. Для усвідомлення змін, які відбулися нами було зібрано за відкритими офіційними джерелами інформацію про кожний середній загальноосвітній навчальний заклад Київської області станом на 1970/71 навчальний рік (максимальний кількісний розвиток системи освіти у Київській області за весь час її існування) і 2021/22 навчальний рік (сучасна пореформена система сучасної середньої освіти Київської області). На основі впорядкованої інформації було виділено елементи територіальної структури цієї системи та укладено дві карти. Їх аналіз є основою практичної частини дослідження, що дозволить сформулювати обґрунтовані пропозиції щодо покращення сучасної територіальної організації системи середньої освіти столичного регіону України.

РОЗДІЛ 2.

Розвиток системи середньої освіти Київської області

2.1. Територіальна організація середньої освіти Київської області у 1960-і – 1980-і роки

Для виявлення загальних тенденцій у розвитку системи середньої освіти столичного регіону України нами було на основі даних наведених у табл. А.3 укладено графік її розвитку за період між 1958/59 і 2020/21 навчальними роками (рис. 2.1).

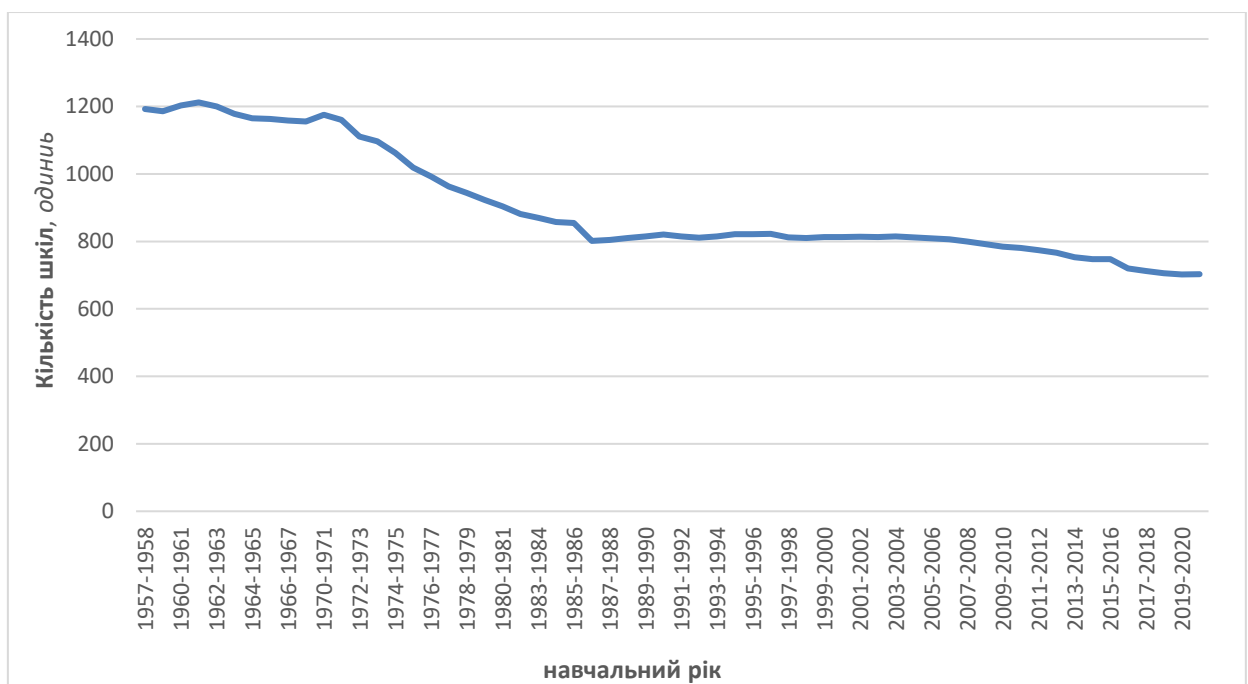

Рис. 2.1. Розвиток мережі закладів середньої освіти Київської області
Складено автором самостійно на основі даних табл. А.1.

Як видно на рис. 2.1 існує виразний тренд від другої половини 60-х рр. ХХ ст. щодо скорочення кількості середніх навчальних закладів у Київській області. Це зумовлено, на нашу думку, тим, що у регіоні, як в цілому в Україні у ці роки розпочався демографічний перехід, що призвів до скорочення

чисельності учнів (рис. 2.2) у регіоні. Також суттєвий вплив мала офіційна державна політика з ліквідації «неперспективних сіл», яка розпочиналась з ліквідації відповідних навчальних закладів у відібраних селах. Також суттєвий негативний вплив мала аварія на Чорнобильський АЕС, а також ліквідація сільських населених пунктів, що були затоплені через заповнення Київського і Канівського водосховищ.

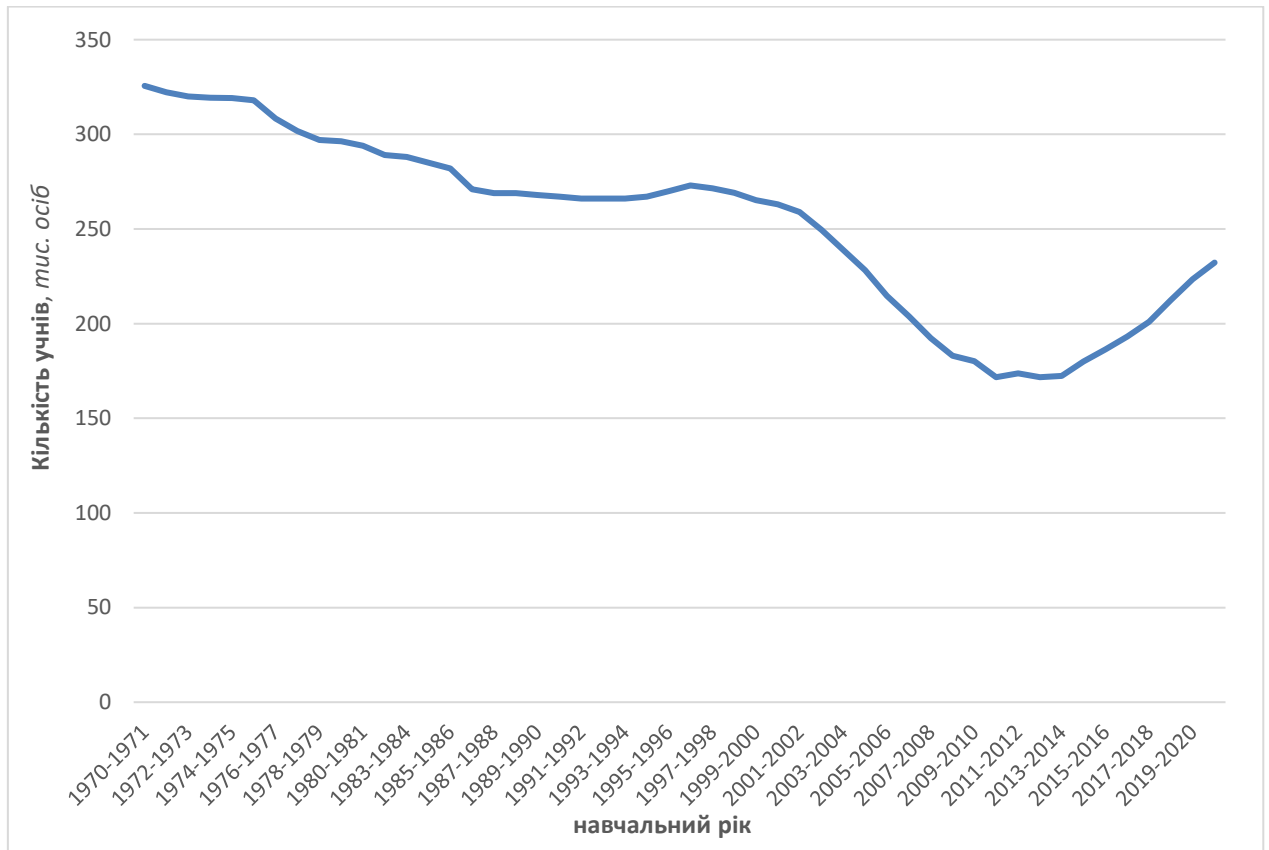

Рис. 2.2. Кількість учнів у закладах середньої освіти Київської області
Складено автором самостійно на основі даних табл. А.1.

Відповідні процеси призвели до незначної зміни кількості вчителів, адже в умовах існування системи цільового розподілу випускників педагогічних вишів та повного укомплектування закладів середньої освіти за радянської влади, збереження чисельності вчителів (табл. А.3) було одним з ідеологічно важливих показників, який незмінно використовували в офіційній пропаганді «переваг соціалістичного ладу» та «розквіту Радянської України» [7]. Таким чином зменшувалась навантаження на одного вчителя, за рахунок утримання

малокомплектних середніх навчальних закладів. Таким чином штучно підтримувалась важливий з позицій ідеології та пропаганди позитивний образ передового суспільства.

Відповідно система середньої освіти Київської області напередодні проголошення незалежності України мали виразні диспропорції (див. рис. 2.1 і рис. 2.2). Надлишок вчителів та значна кількість малокомплектних шкіл в умовах різкого скорочення державних видатків на систему освіти стало важливим викликом для держави.

Важливо відзначити, що у період максимальної кількості середніх навчальних закладів (див. рис. 2.1) у Київській області русифікація системи середньої освіти була доволі незначна. Як видно на карті (рис. 2.3) у 1970/71 навчальному році закладів з російською мовою навчання було лише 11. Переважно вони розміщувались у міських населених пунктах столичної області. Таким чином за часів, коли УРСР керував П.Ю. Шелест сільська молодь переважно отримувала освіту рідною мовою.

Для усвідомлення особливостей радянської моделі (див. підрозділ 1.2) середньої освіти нами було укладено карту розміщення закладів середньої освіти Київської області у 1970/71 навчальному році (рис. 2.3). Її аналіз дозволив нам виділити елементи територіальної структури територіальної організації системи середньої освіти столичного регіону (табл. 2.1), що існували у зазначений рік. Переважають елементарні елементи територіальної організації системи освіти – пункти, кількість яких більше за сумарне значення решти елементів (див. табл. 2.1). Це вказує на не високий рівень розвитку системи, адже у ній кількість вузлів не на багато перевищує кількість районів. Фактично центрів системи середньої освіти Київської області у 1970/71 н.р. було на половину більше за кількість районів. Водночас не існували кущі системи освіти, з огляду на те, що сільські ради та їх виконавчі органи не керували освітнім процесом та організацією середньої освіти. Відповідні органи управління знаходились у районах.

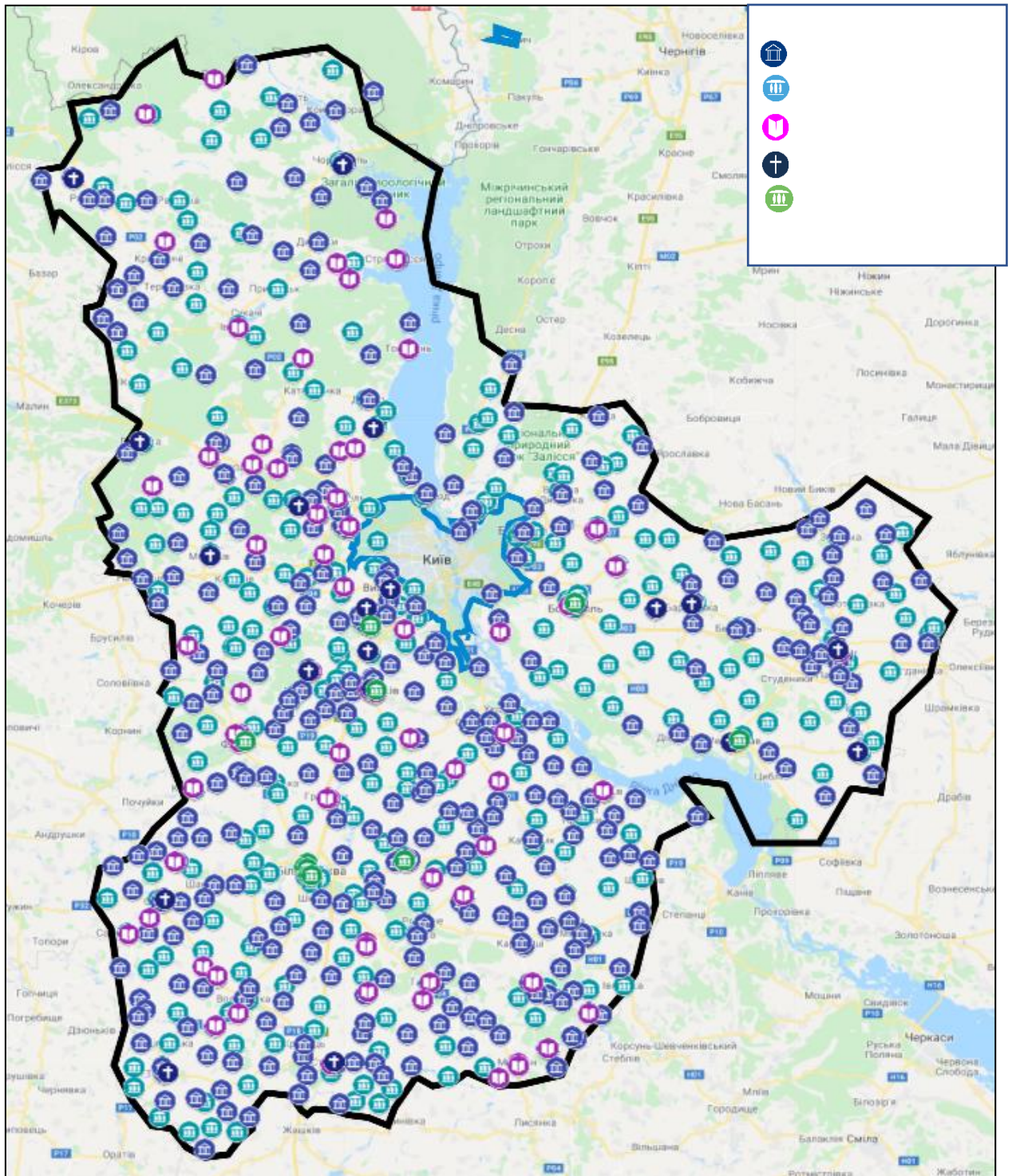

Рис. 2.3. Розміщення закладів середньої освіти Київської області станом на 1970/71 навчальний рік

Складено автором самостійно на основі даних табл. А.1.

Картографічна основа Google Earth.

2.2. Сучасна територіальна організація системи середньої освіти Київської області

Сучасна територіальна організація закладів середньої освіти в Київській області є об'ємною системою, що потребує змін і активно реформується. На даний момент часу структуру середньої освіти можна назвати перехідною ланкою між застарілою системою, що передалась нам у спадок після СРСР та оновленою системою освіти незалежної України, що не тільки є економічно більш ефективною, а й відповідає сучасним освітнім потребам громадян.

Зміни в територіальній організації закладів середньої освіти зображено на карті (рис 2.4). Ця карта дає змогу порівняти сучасну модель системи освіти з радянською моделлю та виокремити певні закономірності і відмінності в сучасній територіальній структурі системи середньої освіти (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

**Територіальна структура середньої освіти Київської області
у 1970/71 і 2020/21 навчальних роках**

Елементи територіальної структури	1961/62 н.р.	2020/21 н.р.
	Кількість елементів, <i>одиниць</i>	
Пункти	537	547
Центри	52	14
Вузли	32	66
Кущі	-	69
Райони	25	7

Складено автором самостійно на основі аналізу рис. 2.3 і 2.4.

Одним з важливих пунктів сучасного реформування середньої освіти є створення трьох типів закладів: початкова школа, гімназія і ліцей (див. рис. 1.2). Як видно на карті, станом у 2020/21 н.р. перепрофілювання закладів освіти активно відбувається на півдні області (Миронівська ОТГ, Богус-

лавська ОТГ). Також зміни відбуваються в Макарівській ОТГ, Обухівській ОТГ, Українській ОТГ і Білоцерківській ОТГ. На лівобережній частині переважають НВК і ЗОШ, перепрофілювання закладів освіти майже не відбувається. Немає змін і на півночі області (Іванківська, Димерська ОТГ). Південно-західна частина (Володарська ОТГ, Тетіївська ОТГ, Ставищенська ОТГ, Сквирська ОТГ) також є відсталою в питанні перепрофілювання закладів освіти. Отже, ці райони потребують активнішого запровадження реформи на своїй території.

Ще одним важливим етапом освітньої реформи є створення мережі опорних навчальних закладів. На даний момент статус опорних мають лише 70 закладів освіти в області. Як видно на карті (рис. Б.1), деякі великі міста (Біла Церква, Переяслав-Хмельницький, Бровари, Фастів тощо) та деякі ОТГ (Ташанська, Дівчиківська, Козинська тощо) не мають опорних закладів освіти. Це свідчить про те, що створення мережі опорних шкіл знаходиться на стадії формування.

Великою проблемою у формуванні системи освітніх закладів є економічний чинник. Складним завданням для держави є утримання некомплектних шкіл. Часто це не вигідно, але важливо для жителів сел, які не бажають закривати школи по різних причинах. Частина сільських шкіл в Київській області є некомплектними. Ці школи мають замалу наповнюваність, а вартість утримання одного учня там становить від 30 тис. грн і сягає навіть 50-60 тис. Як видно на карті (рис. Б.2), із проблемою некомплектних шкіл зіткнулася більшість ОТГ в області. Найбільш актуальною проблема є для Ставищенської і Таращанської громад. Багато малокомплектних шкіл також мають Яготинська, Володарська, Поліська і деякі інші громади.

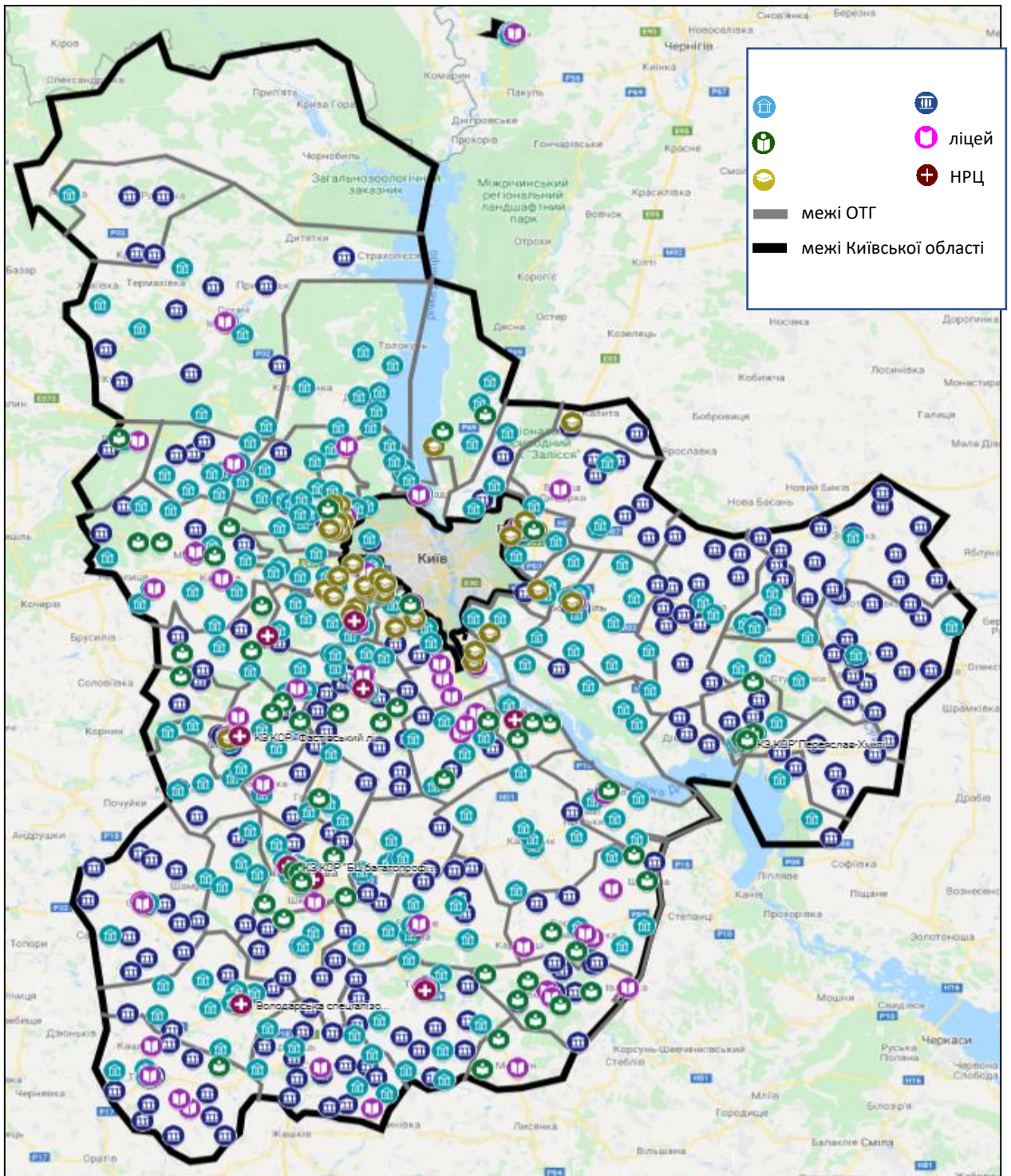

Рис 2.4. Розміщення закладів середньої освіти Київської області станом на 2020/21 навчальний рік

Складено автором самостійно на основі даних таблиці А.2.

Картографічна основа Google Earth.

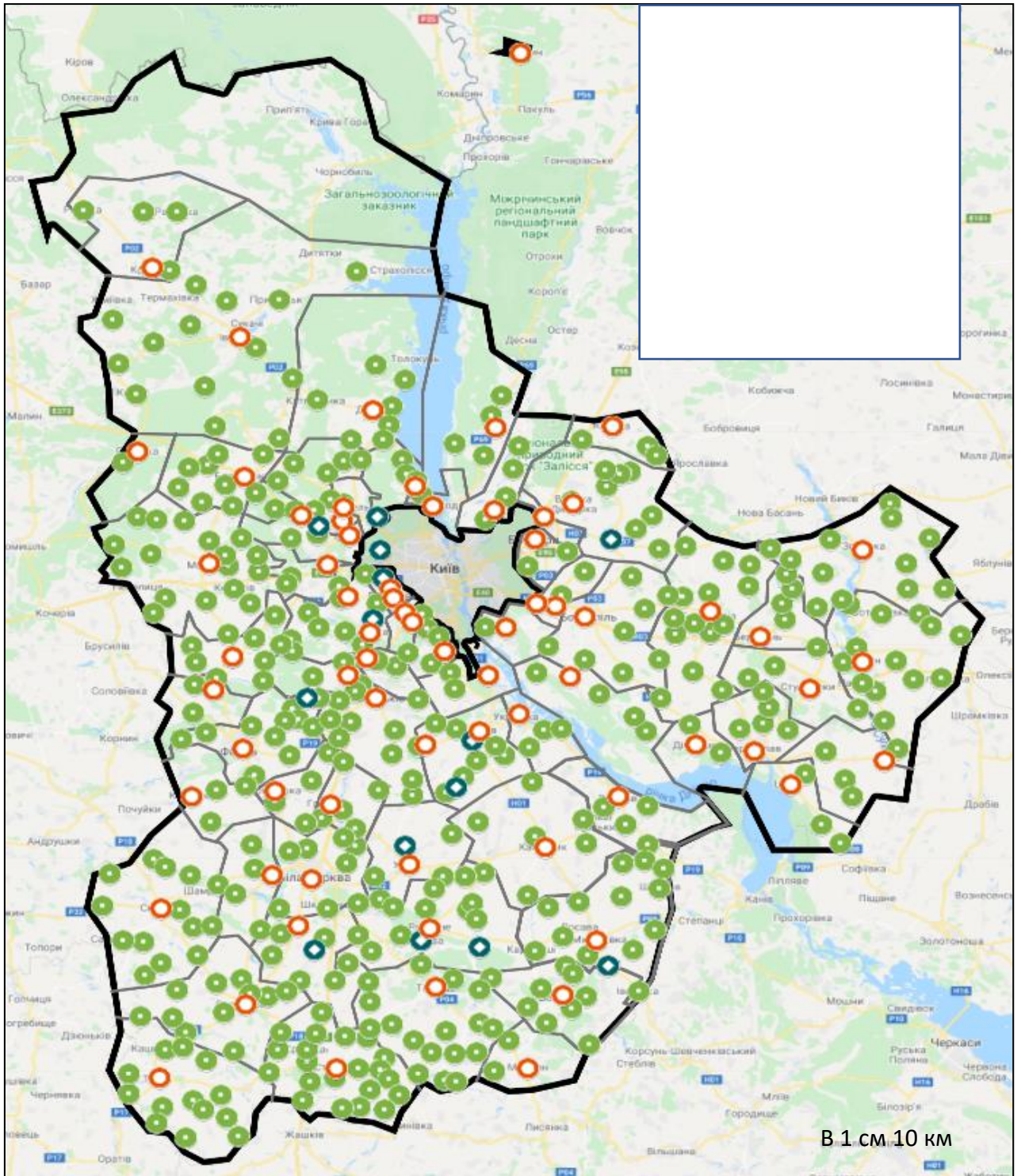

Рис 2.5. Структура сучасної територіальної організації середньої освіти Київської області

Складено автором самостійно.

Картографічна основа Google Earth.

Як видно на карті (рис. 2.5), кущі, наближені до столиці, розташовуються більш щільно, а кожен вузол має в підпорядкуванні лише декілька пунктів. Кущі, що більш віддалені від столиці (Тетіївська ОТГ, Ставищенська ОТГ, Макарівська ОТГ, Сквирська ОТГ тощо), мають інші особливості: більшу кількість навчальних закладів в підпорядкуванні. А окремі кущі (Згурівська ОТГ, Поліська ОТГ) мають більшу розгалуженість елементів територіальної організації і більшу середню відстань від вузлів до пунктів. Це зумовлює більшу складність управління закладами освіти для вищеназваних ОТГ, і, як наслідок, нерівномірний розвиток системи середньої освіти регіону.

ВИСНОВКИ до 2 розділу

Територіальна організація середньої освіти Київської області має багате історичне минуле, що дає змогу говорити про тенденції її розвитку протягом значного періоду часу. Дані з архівів дозволяють стверджувати, що тенденція скорочення навчальних закладів не є наслідком сучасних реформ, і цей процес бере початок ще в 1961 році. Графіки зміни кількості вчителів і шкіл ілюструють те, як уряд СРСР реагував на певні виклики в галузі середньої освіти порівняно із урядом незалежної України. А карта освітніх закладів у 1969-1970 р. ілюструє особливості територіальній організації освіти за радянської моделі.

Сучасна структура територіальної організації середньої освіти в Київській області зазнає суттєвих змін у зв'язку з реформами в галузі освіти. Ці реформи напряму впливають на територіальну організацію закладів освіти. На даний момент структура навчальних закладів Київської області має низку проблем, що мають бути вирішені з урахуванням географічних чинників.

Ми пропонуємо звернути увагу на важливість проведення реформи в більш віддалених від столиці громадах, бо розвиток середньої освіти в цих ОТГ має низку проблем, вирішення яких напряму залежить від реформування системи освіти і змін в територіальній організації навчальних закладів. Закриття і перепрофілювання малокомплектних закладів освіти потребують головним чином Ставищенська, Таращанська, Яготинська, Поліська ОТГ. Перепрофілювання закладів освіти потребують усі ОТГ, розташовані на лівому березі, а також Сквирська, Поліська, Іванківська, Тетіївська, Ставищенська, Сквирська, Володарська громади. Громади, що мають більш розгалужену систему освітніх закладів (Поліська, Згурівська), потребують особливої уваги в питанні підвезення учнів до закладів освіти.

ВИСНОВКИ

Виходячи з того, що востаннє систему освіти України досліджували у 2005 р., наш суспільно-географічний аналіз територіальної організації системи середньої освіти Київської області у післяреформених умовах є актуальним та має виразне практичне спрямування. На основі впорядкованої інформації було виділено елементи територіальної структури цієї системи та укладено дві карти територіальної організації системи середньої освіти столичного регіону України.

Територіальна організація середньої освіти Київської області бере початок ще в 1961 р. Сучасна структура територіальної організації середньої освіти в Київській області зазнає суттєвих змін у зв'язку з реформами освіти. Ці реформи напряму впливають на територіальну організацію закладів освіти.

Ми пропонуємо звернути увагу на важливість проведення реформи в більш віддалених від столиці громадах, бо розвиток середньої освіти в цих ОТГ має низку проблем, вирішення яких напряму залежить від реформування системи освіти і змін в територіальній організації навчальних закладів. Закриття і перепрофілювання малокомплектних закладів освіти потребують головним чином Ставищенська, Таращанська, Яготинська, Поліська ОТГ. Перепрофілювання закладів освіти потребують усі ОТГ, розташовані на лівому березі, а також Сквирська, Поліська, Іванківська, Тетіївська, Ставищенська, Сквирська, Володарська громади. Громади, що мають більш розгалужену систему освітніх закладів (Поліська, Згурівська), потребують особливої уваги в питанні підвезення учнів до закладів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атлас. Географія 9 клас / автор І.Г. Савчук. – К.: УОВЦ «Оріон», 2020. – 49 с.
2. Географія Київської області. Атлас / За ред. А.С. Харченко. – К.: Вид-во Київського державного університету, 1962. – 98 с.
3. Департамент освіти і науки виконавчого органу (Київської міської ради) Київської міської державної адміністрації. Офіційний портал. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://don.kyivcity.gov.ua>
4. Департамент освіти і науки Київської обласної державної адміністрації. Офіційний портал. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.kyiv-oblosvita.gov.ua>
5. Закон України «Про загальну середню освіту». Офіційний портал Верховної Ради України. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14#Text>
6. Закон України «Про освіту». Офіційний портал Верховної Ради України. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
7. Історія міст і сіл Української РСР: В 26 т. Київська область / Рудич Ф.М. (гол. редкол.). – К.: Голов. ред. УРЕ АН УРСР, 1971. – 791 с.
8. Мельниченко Т.Ю. Освітній комплекс України: сучасний стан і напрями удосконалення територіальної організації: автореф. дис... канд. геогр. наук: 11.00.02. – К.: Інститут географії НАН України, 2005. – 21 с.
9. Народне господарство Київської області : стат. щор. – К. : Статистика, 1972. – 167 с.
10. Народне господарство України у 1991 році : стат. щор. / відп. за вип. В. В. Самченко. – Київ : Техніка, 1992. – 468 с.
11. Народне господарство України у 1992 році : стат. щор. / відп. за вип. В. В. Самченко. – Київ : Техніка, 1993. – 464 с.

12. Народне господарство України у 1993 році : стат. щор. / відп. за вип. В. В. Самченко. – Київ : Техніка, 1994. – 494 с.
13. Народне господарство Української РСР : До 60-річчя Великого Жовтня : стат. щорічник / ЦСУ УРСР. - К. : Держстатвидав, 1977. – 463 с.
14. Народне господарство Української РСР у 1959 році : стат. щор.. – К. : Держстатвидав, 1960. – 731 с.
15. Народне господарство Української РСР у 1960 році : стат. щор.. – К. : Держстатвидав, 1961. – 556 с.
16. Народне господарство Української РСР у 1961 році : стат. щор.. – К. : Держстатвидав, 1962. – 751 с.
17. Народне господарство Української РСР у 1962 році : стат. щор.. – К. : Держстатвидав, 1963. – 675 с.
18. Народне господарство Української РСР у 1963 році : стат. щор.. – К. : Держстатвидав, 1964. – 654 с.
19. Народне господарство Української РСР у 1964 році : стат. щор.. – К. : Держстатвидав, 1965. – 694 с.
20. Народне господарство Української РСР у 1965 році : стат. щор.. – К. : Держстатвидав, 1966. – 715 с.
21. Народне господарство Української РСР у 1966 році : стат. щор.. – К. : Держстатвидав, 1967. – 638 с.
22. Народне господарство Української РСР у 1967 році : стат. щор.. – К. : Держстатвидав, 1968. – 579 с.
23. Народне господарство Української РСР у 1968 році : стат. щор.. – К. : Держстатвидав, 1969. – 609 с.
24. Народне господарство Української РСР у 1969 році : стат. щор.. – К. : Держстатвидав, 1970. – 611 с.
25. Народне господарство Української РСР у 1970 році : стат. щор.. – К. : Держстатвидав, 1971. – 565 с.
26. Народне господарство Української РСР у 1971 році : стат. щор.. – К. : Держстатвидав, 1972. – 547 с.

27. Народне господарство Української РСР у 1972 році : стат. щор.. – К. : Держстатвидав, 1973. – 599 с.
28. Народне господарство Української РСР у 1973 році : стат. щор.. – К. : Держстатвидав, 1974. – 584 с.
29. Народне господарство Української РСР у 1974 році : стат. щор.. – К. : Держстатвидав, 1975. – 599 с.
30. Народне господарство Української РСР у 1979 році : стат. щор.. – К. : Держстатвидав, 1980. – 367 с.
31. Народне господарство Української РСР в 1980 році / упоряд.: М. М. Артем'єв, В. П. Гаценко, Ю. І. Горохова [та ін.]. – 1981. – 382 с.
32. Народне господарство Української РСР у 1981 році: до 60-річчя утворення СРСР. – К. : Держстатвидав, 1982. – 382 с.
33. Народне господарство Української РСР у 1982 році. – К. : Держстатвидав, 1983. – 383 с.
34. Народне господарство Української РСР у 1983 році. – К. : Держстатвидав, 1984. – 383 с.
35. Народне господарство Української РСР у 1984 році. – К. : Держстатвидав, 1985. – 406 с.
36. Народне господарство Української РСР у 1985 році. – К. : Держстатвидав, 1986. – 393 с.
37. Народне господарство Української РСР [у 1986 році] : ювіл. стат. щор.. – К. : Держстатвидав, 1987. – 455 с.
38. Народне господарство Української РСР у 1987 році. – К. : Держстатвидав, 1988. – 462 с.
39. Народне господарство Української РСР у 1988 році. – К. : Держстатвидав, 1989. – 471 с.
40. Народне господарство Української РСР у 1989 році. – К. : Держстатвидав, 1990. – 464 с.
41. Народне господарство Української РСР у 1990 році. – К. : Держстатвидав, 1991. – 496 с.

42. Олійник Я., Шевчук С. Ретроспектива української суспільної географії: спроба періодизації розвитку // Часопис соціально-економічної географії. – 2020. – Т. 28. – С. 17-24.
43. Реформа освіти і науки. Офіційний портал Кабінету Міністрів України. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti>
44. Словник суспільної географії / упорядник І.Г. Савчук. Geo-Hub: науково-освітній веб-портал. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://geohub.org.ua>
45. Статистичний щорічник України за 1994 рік / за ред. В. В. Самченка. – К. : Техніка, 1995. – 519 с.
46. Статистичний щорічник України за 1995 рік / за ред. В. В. Самченка. – К. : Техніка, 1995. – 576 с.
47. Статистичний щорічник України за 1997 рік / за вип. О. Г. Осауленко. – К. : Вид-во "Укр. енциклопедія" імені М. П. Бажана, 1999. – 624 с.
48. Статистичний щорічник України за 1998 рік / за ред. В. В. Самченка. – К. : Техніка, 1999. – 576 с.
49. Статистичний щорічник України за 1999 рік / за ред. В. В. Самченка. – К. : Техніка, 2000. – 648 с.
50. Статистичний щорічник України за 2000 рік / ред. О. Г. Осауленко. – К. : Техніка, 2001. – 598 с.
51. Статистичний щорічник України за 2001 рік / ред. О. Г. Осауленко. – К. : Техніка, 2002. – 646 с.
52. Статистичний щорічник України за 2002 рік / ред. О. Г. Осауленко. – К. : Консультант, 2003. – 663 с.
53. Статистичний щорічник України за 2003 рік / ред. О. Г. Осауленко. – К. : Консультант, 2004. – 632 с.
54. Статистичний щорічник України за 2004 рік / ред. О. Г. Осауленко. – К. : Консультант, 2005. – 591 с.

55. Статистичний щорічник України за 2005 рік / ред. О. Г. Осауленко. – К. Консультант, 2006. – 632 с.
56. Статистичний щорічник України за 2006 рік / ред. О. Г. Осауленко. – К. Консультант, 2007. – 551 с.
57. Статистичний щорічник України за 2007 рік / ред. О. Г. Осауленко. – К. Консультант, 2008. – 566 с.
58. Статистичний щорічник України за 2008 рік / ред. О. Г. Осауленко. – К. Консультант, 2009. – 566 с.
59. Статистичний щорічник України за 2009 рік / ред. О. Г. Осауленко. – К. Консультант, 2010. – 663 с.
60. Статистичний щорічник України за 2010 рік / ред. О. Г. Осауленко. – К. Консультант, 2011. – 558 с.
61. Статистичний щорічник України за 2011 рік / ред. О. Г. Осауленко. – К. : ТОВ "Август Трейд", 2012. – 559 с.
62. Статистичний щорічник України за 2012 рік / ред. О. Г. Осауленко. – К. : ТОВ "Август Трейд", 2013. – 551 с.
63. Статистичний щорічник України за 2013 рік / ред. І. М. Жук. – К. : ТОВ "Август Трейд", 2014. – 585 с.
64. Статистичний щорічник України за 2014 рік / ред. І. М. Жук. – К. : ТОВ "Август Трейд", 2015. – 585 с.
65. Статистичний щорічник України за 2015 рік / ред. І. М. Жук. – К. : ТОВ "Август Трейд", 2016. – 574 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

База даних системи шкільної освіти Київської області

Таблиця А.1.

Середні навчальні заклади Київської області станом на 01.01.1970 р.

Фрагмент таблиці

Населений пункт	Школи всіх типів	Середні школи	Восьмирічні школи
Березань	3	1	2
Баришівка	3	1	1
Веселинівка	1	1	
Войкове	1	1	
Волошинівка	1		1
Гостролуччя	1	1	
Жуківка	1		1
Лехнівка	1		1
Лукаші	1	1	
Лук'янівка	1		1
Мала Супоївка	1		1
Масківці	1		1
Морозівка	2		1
Паришків	1		1
Перемога	1	1	
Поділля	1	1	
Сезенків	-		
Селище	1		1
Семенівка	1	1	

Складено автором самостійно за [7].

Таблиця А.2.

Середні навчальні заклади Київської області станом на 01.01.2021 р.

Фрагмент таблиці

Навчальний заклад	Населений пункт	Форма власності
-------------------	-----------------	-----------------

Березанська ЗОШ №4	Березань	Комунальна
Березанська ЗОШ №1	Березань	Комунальна
Березанська ЗОШ №2	Березань	Комунальна
Березанський НВК	Березань	Комунальна
Білоцерківська гімназія №13	Біла Церква	Комунальна
Білоцерківська гімназія №15	Біла Церква	Комунальна
Білоцерківська гімназія №2	Біла Церква	Комунальна
БЗШ №11	Біла Церква	Комунальна
БЗШ №17	Біла Церква	Комунальна
БЗШ №18	Біла Церква	Комунальна
БЗШ №20	Біла Церква	Комунальна
БЗШ №21	Біла Церква	Комунальна
БЗШ №22	Біла Церква	Комунальна
БЗШ №3 ім. Т.Г.Шевченка	Біла Церква	Комунальна

Складено автором самостійно за [4].

Таблиця А.3

**Кількість шкіл, учнів, учителів у Київській області з 1940/41
навчального року по 2020/21 навчальний рік**

Навчальний рік	Кількість шкіл	Кількість учнів	Кількість вчителів
	<i>одиниць</i>	<i>тис. осіб</i>	

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
1940-1941	1203	279,4	11,2
1957-1958	1192	242,3	15,5
1959-1960	1186	248,0	16,0
1960-1961	1203	263,6	17,0
1961-1962	1212	272,4	17,1
1962-1963	1200	285,9	17,7
1963-1964	1178	293,8	18,4
1964-1965	1165	293,1	19,7
1965-1966	1163	294,8	19,5
1966-1967	1158	288,7	19,2
1967-1968	1155	291,8	19,2
1970-1971	1175	325,6	20,0
1971-1972	1160	322,2	19,6
1972-1973	1111	320,0	20,2
1973-1974	1097	319,3	19,6
1974-1975	1062	319,2	19,7
1975-1976	1019	317,9	20,2
1976-1977	992	308,3	19,1
1977-1978	963	301,7	19,0
1978-1979	944	297,0	18,5
1979-1980	923	296,3	18,6
1980-1981	904	294,0	18,0
1982-1983	881	289,0	19,0
1983-1984	870	288,0	19,0
1984-1985	857	285,0	19,0
1985-1986	855	282,0	20,0
1986-1987	801	271,0	20,0
1987-1988	804	269,0	21,0
1988-1989	810	269,0	22,0
1989-1990	815	268,0	Дані не наведено Державною службою статистики України
1990-1991	820	267,0	
1991-1992	815	266,0	
1992-1993	811	266,0	
1993-1994	815	266,0	
1994-1995	821	267,0	
1995-1996	821	270,0	

Продовження табл. А.1

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
1996-1997	822	273,0	24,3
1997-1998	812	271,4	22,2
1998-1999	810	269,1	21,6
1999-2000	813	265,2	21,4

2000-2001	813	263,1	22,3
2001-2002	814	258,9	22,1
2002-2003	813	249,5	21,9
2003-2004	815	238,9	22,0
2004-2005	812	228,1	22,0
2005-2006	809	214,6	21,8
2006-2007	806	203,9	21,0
2007-2008	800	192,4	20,7
2008-2009	792	183,0	20,4
2009-2010	784	180,2	20,3
2010-2011	781	171,7	20,1
2011-2012	774	173,8	19,8
2012-2013	766	171,7	19,9
2013-2014	753	172,4	21,1
2014-2015	747	179,9	19,8
2015-2016	747	186,4	19,6
2016-2017	720	193,1	19,7
2017-2018	712	200,9	20,1
2018-2019	706	212,4	20,4
2019-2020	702	223,4	20,8
2020-2021	703	232,3	21,3

Складено автором самостійно за [9-41; 45-65].

Додаток Б

Сучасна мережа середньої освіти Київської області

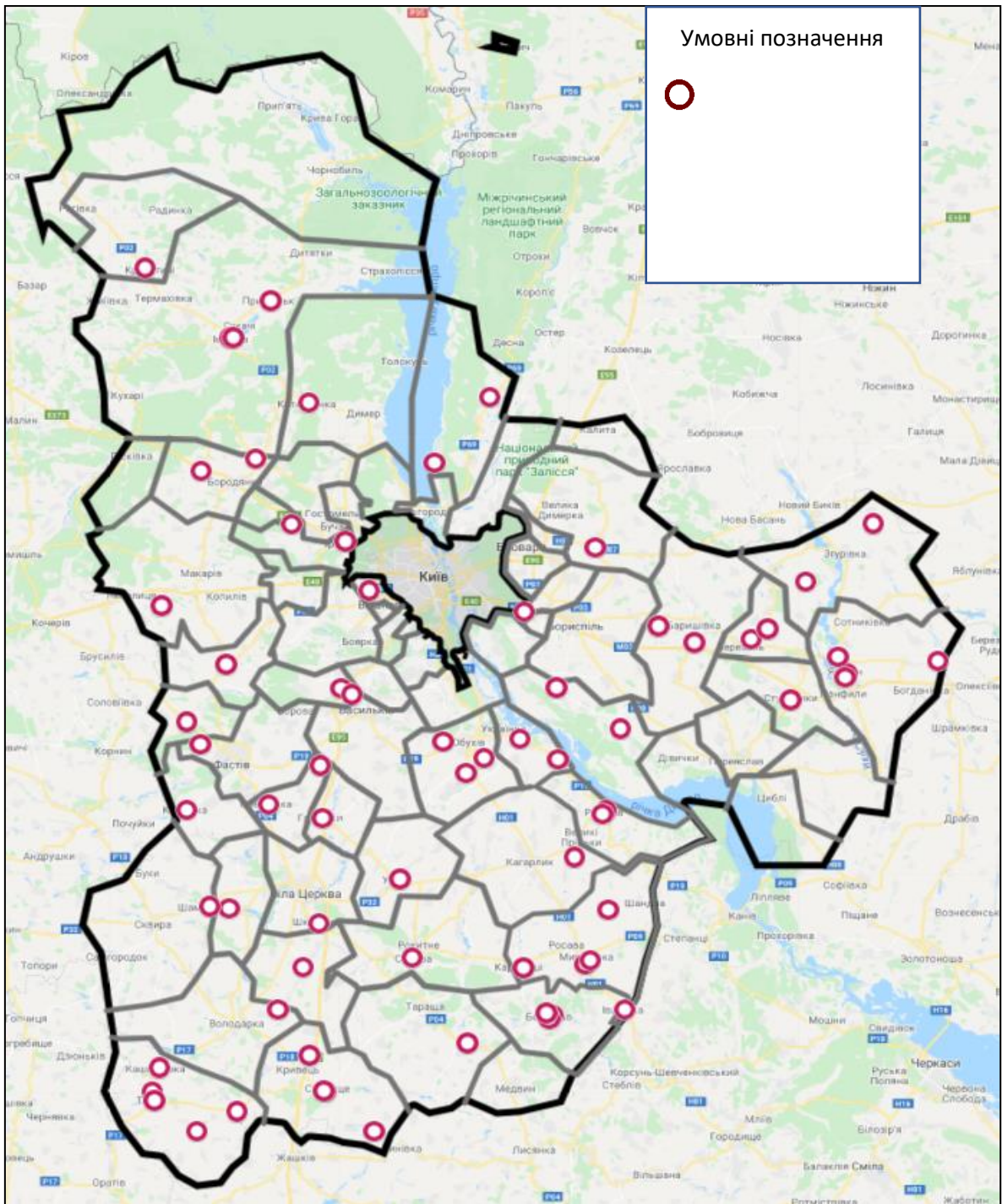

Рис. Б.1. Розміщення опорних навчальних закладів Київської області у 2020/21 навчальному році

Складено автором самостійно за [4]. Картографічна основа Google Earth.

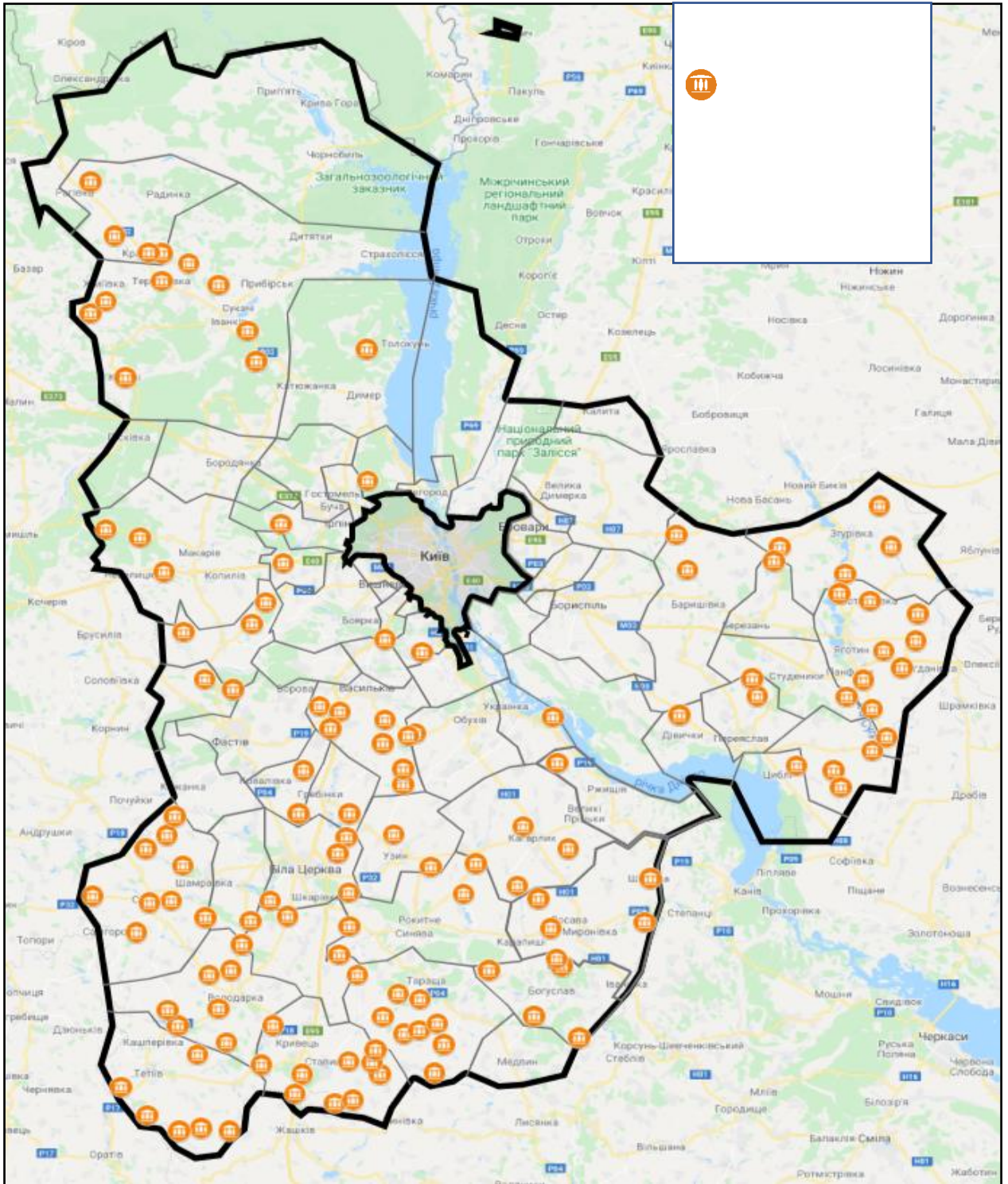

Рис. Б.2. Розміщення малокомплектних навчальних закладів Київської області у 2020/21 навчальному році

Складено автором самостійно за [4].

Картографічна основа Google Earth.